

Anlatım Dilimizdeki Yeni Güzellikler

New Beauties of Our Expression Language

Son yıllarda sözel bildirimlerde çok iyi şeyler oluyor. Bildirimlerde ve görsellerinde öyle Türkçe sözcükler yer alıyor ki, konuyu daha anlaşılır ve beğenilir kılan, sunucunun özel emeklerini yansıtan bu sözcükleri hayranlıkla karşılamak olanaksız. Toplantılarımızda, her şeyi yerli yerinde olan böyle güzel bir bildirim arından gelecek olan sıradaki güzel bildiri merakla beklemek bir zevk halini alıyor. Tıp terimi niteliği taşımayan yabancı anlatım dili sözcüklerinin yerine, özgürce, cesaretle ve zevkle Türkçe sözcüklerin yeğlenmesi, "Türkçe Tıp Dili"nin evrimini gösteren bir ölçüttür aslında. Emek ürünü olan bu özgün yaklaşımlar henüz yazılı yayınlara aynı düzeyde yansımamaktadır. Ancak günü gelince, birikimler ve etkileşimler yeterli ölçüde artınca bunun da olacağı kesindir.

"Türkçe Tıp Dili" konusu, Sultan II. MAHMUD'un 1839 yılında Galatasaray'ndaki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin açılışında verdiği ünlü söylevde ilk kez resmi olarak ortaya konmuştur. Fransızca olarak başlatılmak zorunda kalınan tıp öğretimi konusunda konuşan Sultan II. MAHMUD, "Çocuklar....sizlere Fransızca okutmaktaki erek, öğretimi Fransızca diliyle yaptırmak değil...." demiş ve "...fenn-i tıbbî kâmilin lisânımıza alıp kütüb-i lâzimesini Türkçe tedvîne say ü ikdâm etmeliyiz :tıp bilimini tümüyle dilimize alıp gereken Türkçe kitapları oluşturmaya emek ve çaba göstermeliyiz" diyerek ilk kez hem devlet, hem de tıp dili olarak "Türkçe" sözcüğünü kullanmıştır. Yurdumuzdaki ilk "Türkçe savaşı" (ya da ilk "Türk ulusseverlik savaşı") Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de tıp dili konusunda verilmiş ve 1867 yılından sonra öğretim Fransızca yerine Türkçe yapılmaya başlanmıştır. Bunun ardından Sultan ABDÜLAZİZ, 1871 yılında yayınladığı ferman ile tıp öğreniminin Fransızca yerine devletimizin diliyle olması, "Her millette olduğu ve fevâid-i adîdesi âşikâr bulunduğu vechile, devletimizin lisânıyla tedrîs olunması: Her ulusta olduğu ve yararları belirgin bulunduğu üzere, devletimizin diliyle öğretim yapılması" gerektiğini bildirmiştir. 30 yıl sürmüş olan bu Fransızca dilli tıp okulu dönemimiz "Türk tıbbının kara yılları" olarak nitelenmektedir (UNAT). 1876'da Kânûn-ı Esâsî'nin 18. Madde'sine göre devletimizin resmi dili "Türkçe" olarak belirlenmiştir: ".....devletin lisân-ı resmîsi olan Türkçe.....". Bu arada, göstermelik adı

"Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhane" olan ve 1856'da padişah korumasında kurulup 39 kurucusu arasında tek Türk bulunmayan "Société Impériale de Médecine de Constantinople" adlı dernek ise, tüm etkinliklerini Fransızca üzerinden sürdürürken "Türkçe bilim dili olamaz" görüşünün savunucusu olmuş ve bu yönde savaşım vermiştir. Sağlık işleri atamalarını yapan, diplomaları onaylayan Cemiyet-i Tıbbiye-i Mülkiye'nin resmi dili ise 1892'ye dek Fransızca olarak kalmış, ancak bu yıldan sonra Türkçe'ye geçilebilmiştir. Sonuç olarak, XIX. yüzyılın sonunda, karşı çıkan belli kesimlere karşın, Türkçe, hem resmi dil olmuş, hem de tıp öğretiminde Fransızca'nın yerine geçmiş ve "Türkçe savaşı" kazanılmıştır".

Ancak, "...fenn-i tıbbî kâmilin lisânımıza alıp kütüb-i Türkçe tedvîne say ü ikdâm etmeliyiz." denerek başlatılan batı tıbbındaki yolculuğumuzun, ödünçlemeler ve Türkçe karşılıklar açısından başarılı geçmediği ve geçen bu 170 yılda tıp bilimini tümüyle dilimize alamadığımız ortadadır. 1994 yılında İzmir'de yapılan TÜRKOD (Türkdili Konuşan Deribilimciler) Kurultayı'nın açılış oturumunda Prof. Lütfü TAT, "1930-1945 arasındaki yoğun uğraşlardan sonra bilim dilimizin aldığı yüz ağartıcı durum ortadayken son yıllarda bizlerin vurdumduymazlığı ve bu alanda da olan tembelliği yüzünden genel olarak Türk dilinin ve özel olarak da tıp dilinin içine düşmekte olduğu hale, gidişatın oluşturduğu hazin tabloya üzülmemek elde değil", diyerek o günlere ilişkin bir saptama yapmıştır. Günümüzde de terimlere yeterli nicelikte Türkçe karşılık bulunmadığı gibi tıptaki uygulama dili bile Türkçeleştirme'den henüz nasibini alamamış durumdadır [Örn. Günümüzde tıp öğrencilerine hiç sıklıkla Fransızca reçete yazılımı öğretilmeye çalışılmaktadır (Örn. Donne II Boîtes, D. II. B, Usage Externe vb.)].

XIX. Yüzyılın ilk yarısında, yüzyıllardır süregelen Osmanlıca (Türkçe iskelet üzerine kurulu Arapça ve Farsça) tıp terimcisi batı tıbbındaki yeni kavramları karşılayamadığından, batı tıp terimcisine (Latince terimceye) geçilmek istenmiştir. O dönemdeki koşullar nedeniyle, Latince terimce, baskın ekin dili olan Fransızca üzerinden alınmış, "Fransızcaştırılmış Latince sözcüklerin Fransızca okunuşlarının Osmanlıca abecesiyle yazılması" biçiminde ödünçlenmiştir. Türk harf devriminden

sonra ise, Fransızcaştırılmış Latince sözcüklerin Fransızca okunuş biçimleri bu kez yeni Türk abecesiyle yazılıp ödüncülenmiştir. Latince terimlerin Fransızca aracılığıyla ödüncülenmesi, sistem eksikliği, dilimize uyumsuzluk ve Fransızca'nın tıptaki güncelliğini ve baskınlığını yitirmesi sonucu giderek biriken karmaşık sorunlara yol açmış, sonuçta günümüzdeki kaotik tıp terimcesi ve anlatım dili ortaya çıkmıştır.

Tıp kavramları evrensel, tıp terimleri uluslararasıdır ve tıptaki anlatım dili (bilgilerin aktarıldığı, tanımlamaların ve açıklamaların yapıldığı dolgu bölümünü oluşturan dil) ulusaldır. Tıp dilimizdeki, evrensel kavramların ve uluslararası terimlerin Türkçe karşılıklarının bulunması sorununun yanında, diğer bir önemli sorun da "terim dışı anlatım dili" sorunudur. Tıpta, terimler dışında kalan anlatımın uluslararası olma gerekliliği yoktur. Ancak tıptaki anlatım dilimiz yabancı dillerin, özellikle Fransızca ve Fransızca dilbilgisine göre uydurulmuş sözcüklerin baskısı altındadır. ATATÜRK'ün 1930 yılında dediği gibi: "Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır". Anlatım dilindeki bu boyunduruğun ne düzeyde olduğunu anlamak için herhangi bir tıp yayınına kısaca incelemek bile yeterlidir (Örn. koordine, komple, organize, pütrifiye, sikatrize). Anlatım dilimiz terimsel değeri olmayan benzeri yabancı sözcükler ve özellikle de bunların özel dilbilgisi biçimlerinden arındırılmalı ve bunların yerine

Türkçe sözcüklerin yeğlenmesine çalışılmalıdır. Yazılı belgeler yönünden değerlendirildiğinde, Grekçe ve Latince'den sonra Avrupa'daki en eski dil konumunda olan Türkçe'nin varlığını sürdürmesi bizlerin çabasına bağlıdır. Bizler, öz dilini yeterli bilmeyen ve dolayısıyla kullanamayan kişiler, eğer Türkçe diye bir dilin varlığını sürdürmesini gerekli görüyorsak ve bu dili anamızla konuşmak dışında da kullanmayı düşlüyorsak, dilimizi, gerekiyorsa bir yabancı dili öğrenir gibi, öğrenmek, kullanmak, öğretmek ve türeterek güçlendirmek durumundayız. Türk hekimi, bilimsel sorumluluğunun yanında, ulusuna ve ulusal varlığının asalı olan anadiline karşı da sorumluluk taşıdığına bilmelidir.

Temeli Osmanlı döneminde atılmış ve özleştirme devrimi Atatürk döneminde yapılmış olan "Türkçe tıp dili", evrim hızını II. Dünya Savaşı sonrasında ve yurdumuzdaki belli yönetim dönemlerinde yavaşlatmıştır. Ancak, "Anlatım dilimizdeki yeni güzellikler", bu evrimin günümüzde artan bir hızla sürdüğünü bizlere göstermektedir. Sonuç olarak, 'son yıllarda sözel bildirilerde gözlemlediğimiz çok iyi şeyler', Türk tıp dilinin evrimidir.

Saygı ve Sevgilerimle
Prof. Dr. Ali Tahsin GÜNEŞ